

Kuhmo 2017

Vieksin reitin Kuurtajan-, Konapin- ja
Hiidenkosken arkeologinen selvitys

Konapinkoskea

Jaana Itäpalo 1.12.2017

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Vieksinreitin Kuurtajan-, Konanpin-, ja Hiidenkoskessa. Inventointi liittyi Lapin ELY-keskuksen kalataloudellisen kunnostussuunnittelun valmisteluun koskissa. Suunnittelua, vesilain mukaista lupakäsittelyä ja kunnostuksen toteuttamista varten oli tarpeen tehdä kulttuuriperintökohteiden inventointi. Maastotyön suoritti FM Jaana Itäpalo 28.9.2017 1,5 kenttätyöpäivän aikana.

Tarkastusalueet sijaitsevat Vuosanganjärven ja Ontojärven yhdistävällä historiallisella Vieksin reitillä Kuhmon länsiosassa Ylä-Vieksillä, Ala-Vieksillä ja Ala-Vieksistä n. 4,5 km etelään Kuurtajankoskella. Kuurtajankoski sijaitsee Kuurtajanjärven ja Vieksinjoen välissä, Konapinkoski Murtojärven ja Kellojärven Kelloselän välissä ja Hiidenkoski Korpijärven ja Kuivajärven välissä. Inventoitujen koski- ja vesiosuuksien pituus oli yhteensä n. 2000 metriä. Ennen inventointia Hiidenkoskesta oli tiedossa kaksi muinaisjäännöstä: Hiidenkoski 1, vesimyllyn johdinaita ja Hiidenkoski 2, vesimyllyn ränni. Konapinkosken suunnittelualueen tuntumassa sijaitsee kivikautinen asuinpaikka Konapinkoski NE. Kuurtajankosken alueelta tai lähistöltä ei ollut tiedossa arkeologisia kohteita tai muita suojeltuja kulttuuriperintökohteita. Sen eteläosassa kosken länsirannalla sijaitsee Myllyniemen pihapiiri, joka on osa arvokasta kulttuurihistoriallista ja maisemallista kokonaisuutta, alue ei kuitenkaan ole kaavalla tai muutoin suojeltu.

Inventoinnissa kartoitettiin 13 kohdetta, joista kolme kohdetta oli entuudestaan suojeltu muinaismuistolaille: Konapinkoski NE, Hiidenkoski 1 ja Hiidenkoski 2. Selvityksessä löytyi 6 uutta kulttuuriperintökohdetta, joista suojeltavaksi ehdotetaan Hiidenkoskessa sijaitseva kohde Myllylä, betonipato. Edellinen liittyy kohteeseen Myllylä 2, missä on hyvin säilynyt vesimylly; kohdetta ehdotetaan rakennusperintökohteeksi. Muut kulttuuriperintökohteet ehdotetaan suojeltaviksi mahdollisuuksien mukaan. Hiidenkoskessa sijaitsevia aiemmin muinaisjäännöksiksi luokiteltuja kohteita Hiidenkoski 1, missä on vesimyllyn johdinaita ja Hiidenkoski 2, missä on vesimyllyn ränni, ehdotetaan suojeltaviksi myös mahdollisuuksien mukaan. Kivikautisen asuinpaikan Konapinkoski NE rajausta hieman muutettiin saatujen havaintojen perusteella. Kohde ei sijaitse itse kosken alueella ja kunnostustoimenpiteet lienee mahdollista suunnitella siten, että ne eivät yltäisi kivikautisen asuinpaikan alueelle.

Muut havaitut kohteet sijaitsevat kaikki Kuurtajankosken suunnittelualueella tai sen välittömässä läheisyydessä, nämä ovat Kuurtajankosken vanha silta, joka on jo niin huonokuntoinen, että sitä ei ehdoteta suojeltavaksi. Lisäksi kosken länsirannalla on mahdollinen lähihistoriaan ajoittuvat kaivon jäännös ja peltoaita, joille ikänsä ja tyyppinsä perusteella ei ehdoteta suojavyöhykettä. Kuurtajankosken rannalla sijaitsevaa vanhaa Myllyniemen tilan pihapiiriä ja rakennuksia ei varsinaisesti dokumentoitu, koska kunnostamistoimenpiteet eivät koskisi sen aluetta.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	4
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	4
2.1. Tutkimushistoria.....	6
2.2. Menetelmä.....	6
3. Maisema, topografia ja geologia.....	8
4. Alueen maankäytön historiaa	13
5. Tulokset.....	14
6. Yleiskartta.....	10
7. Kohdehakemisto.....	15
8. Kohdetiedot.....	16
Hiidenkoski.....	17
Konapinkoski.....	26
Kuurtajankoski.....	34
Muut havainnot.....	43
9. Aineistoluettelo.....	44

1. Perustiedot

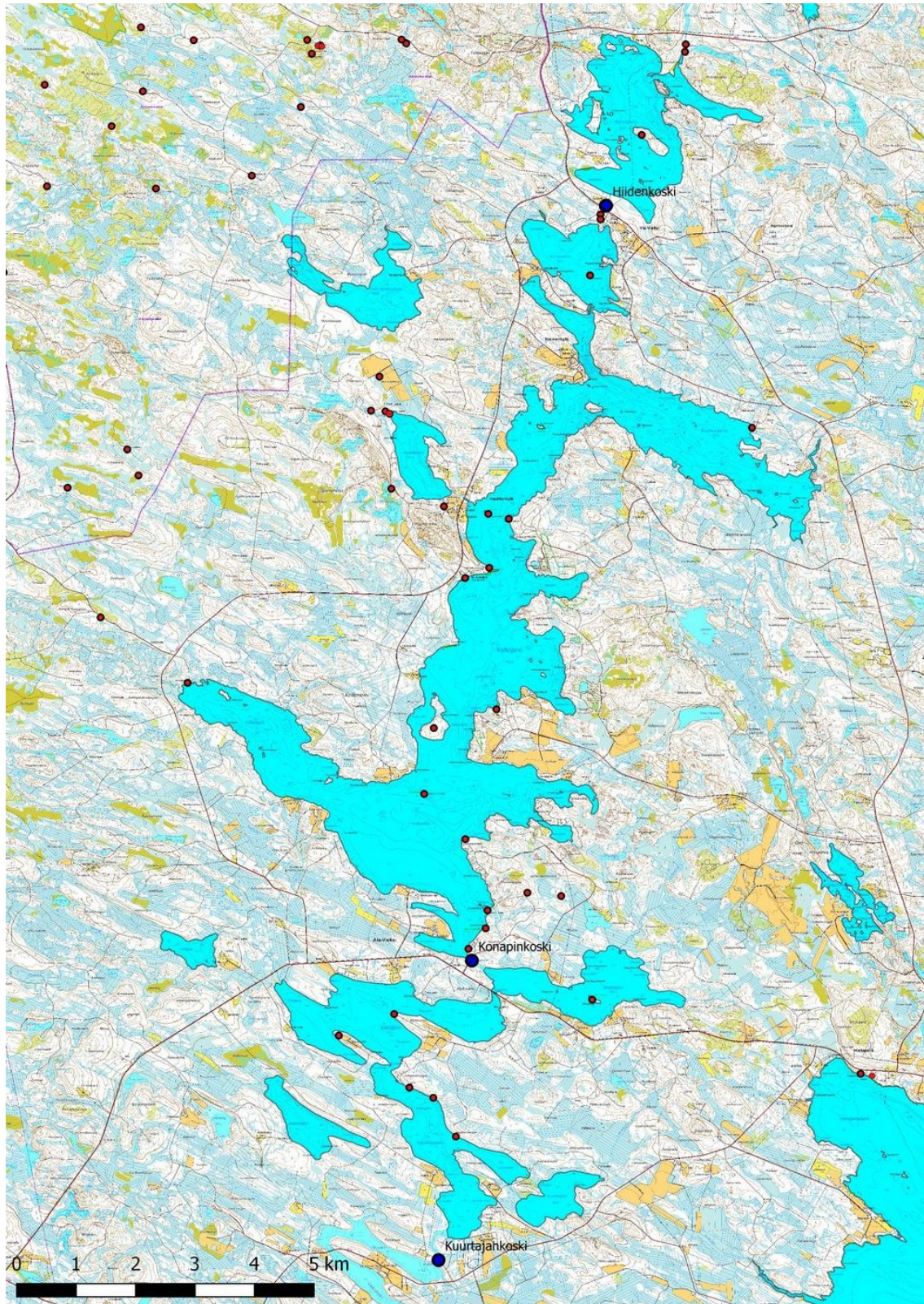
Selvitysalue:	Vieksin reitin Kuurtajan-, Konapin- ja Hiidenkosken kalataloudellisen kunnostussuunnitelman alueet
Tilaaja:	Lapin ELY-keskus
Laji:	osainventointi
Kenttätyöaika:	28.9.2017, 1,5 kenttätyöpäivää
Karttanumerot:	TM35-lehtijako MML Q5422L, Q5421L, Q5412L(mk 1:20000) vanha yleislehtijako MML 441111, 441112, 441210 (mk 1:20000)
Korkeus:	n. 159-162,50 (Kuurtajankoski), 160-162,50 (Konapinkoski), 161-167,50 (Hiidenkoski) m mpy
Koordinaattijärjestelmä:	ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt:	Konapinkoski NE, KM 29432 kvartseja
Aiemmat tutkimukset:	1995 Esa Suominen inventointi, Konapinkoski NE 2016 Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo, inventointi, Hiidenkoski 1 ja Hiidenkoski 2

Koskien sijainti.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Lapin ELY-keskus valmistelee kalataloudellisen kunnostussuunnittelun aloittamista Kuhmon länsiosassa Vieksin reitin Kuurtajan-, Konapin- ja Hiidenkoskessa. Suunnittelua, vesilain mukaista lupakäsittelyä ja kunnostuksen toteuttamista varten tehtiin suunnittelualueiden arkeologinen inventointi syksyllä 2017. Inventoitujen koskiosuuksien pituus oli yhteensä n. 2 km. Ennen inventointia Konapinkosken suunnittelualueen välittömästä läheisyydestä oli tiedossa kivikautiseksi asuinpaikaksi luokiteltu kohde Konapinkoski NE, joka on osin vedenalainen. Hiidenkoskesta oli tiedossa kaksi muinaisjäännettä: Hiidenkoski 1, vesimyllyn johdinaita ja Hiidenkoski 2, vesimyllyn ränni. Kuurtajankosken alueelta tai lähistöltä ei ollut tiedossa muinaisjäänneksiä tai muita suojeltuja kulttuuriperintökohteita.

Kohdekosket Vieskin reitillä, tunnetut arkeologiset kohteet punaisena ympyränä ja alueena, lähtötiedot Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkunan mukaan. Taustakartat Mml ja <http://www.syke.fi/avoindata>.

2.1. Tutkimushistoria

Kuhmon ensimmäinen perusinventointi on tehty vuonna 1971 (Anja Sarvas, Museovirasto). Sen jälkeen kunnan perusinventointia on tehty virkatyönä useassa jaksossa vuosina 1987-2000 (Esa Suominen, Kainuun museo). Vuonna 2009 inventoitiin Kellojärven ranta-alueet ja saaret (Ville Laurila, Metsähallitus). Vuoden 2012 Metsähallituksen kulttuuriperintökohteiden inventoinnissa on inventoitu lähialueita (Riikka Mustonen, Metsähallitus). Vuonna 2016 inventoitiin Kellojärven – Korpijärven ranta-asemakaavan laajennuksen inventoinnissa Hiidenkosken rannat lukuun ottamatta kosken eteläisintä aluetta (Hans-Peter Schulz ja Jaana Itä-palo, Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu).

2.2. Menetelmä

Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, maaperäkarttoihin, ortoilmakuviin, korkeusmalliin ja laserkeilausaineistoon. Hiidenkosken osalta inventointi voitiin tehdä kevyemmin, koska sen alue oli suureksi osaksi inventoitu edellisenä vuonna. Hiidenkoskesta on myös suisteet purettu ja uoma kivetty, joten mahdollisuus löytää sen vesialueelta muinaisjäännöksiä on laskenut.

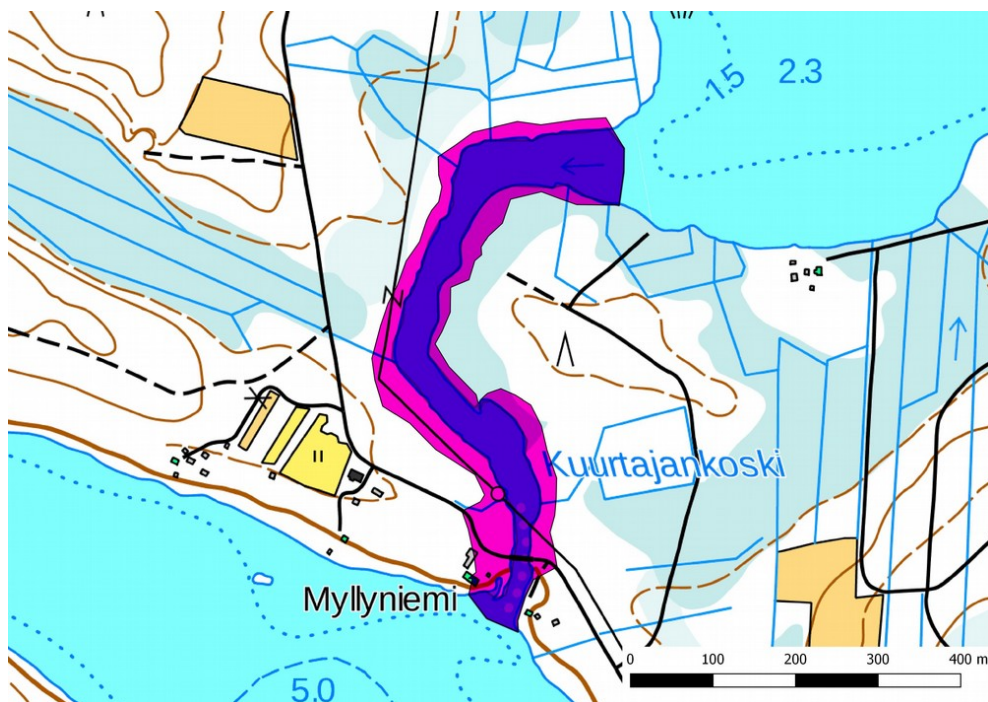
Historiallisten karttojen ja kirjallisuuden avulla selvitettiin vesistöhistoriaa, asutushistoriaa ja vesialueisiin liittyvät historialliset elinkeinot. Pääkarttalähteinä olivat Vieksin isonjaon kartat vuosilta 1860-1873. Lähihistorian maankäytön vaikutuksia maisemaan ja arkeologisiin kohteisiin arvioitiin maastohavainnoinnin lisäksi mm. vanhimpien vuonna 1974 laadittujen peruskarttojen avulla.

Inventoinnin aikana vedenpinnan taso oli melko korkealla. Pääosin inventointi suoritettiin kävelemällä ranta-viivaa pitkin, paikoin oli mahdollista kävellä rantavedessä. Varsinaisten koskien kohdalla puusto oli niin harvaa, että näkyvyys koskiin oli hyvä. Ranta-alueet inventoitiin 5-30 metrin leveydeltä.

Ensisijainen tehtävä selvityksessä oli kartoittaa muinaismuistolain (295/1963) 2 §:ssä tarkoitetut kiinteät muinaisjäännökset selvitysalueen vesialueilla, kuivaksi jääneissä uoman osissa sekä näihin välittömästi liittyvällä ranta-alueella. Lisäksi tehtävänä oli kartoittaa muut kulttuuriperintökohteet, jotka on kaavalla tai muulla päätöksellä suojeltu ja suojelemattomat kulttuuriperintökohteet niiltä osin, kuin ne voitiin vaikeudetta todeta.

Suunnittelualueet ja inventoidut alueet

Kuurtajankoski

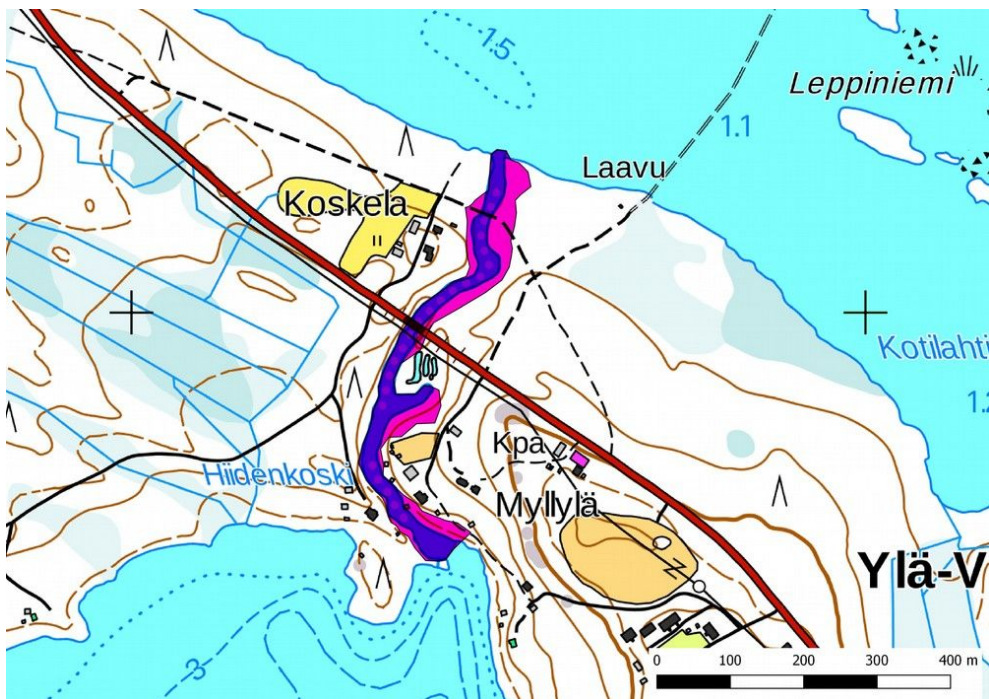

Konapinkoski

Hiidenkoski

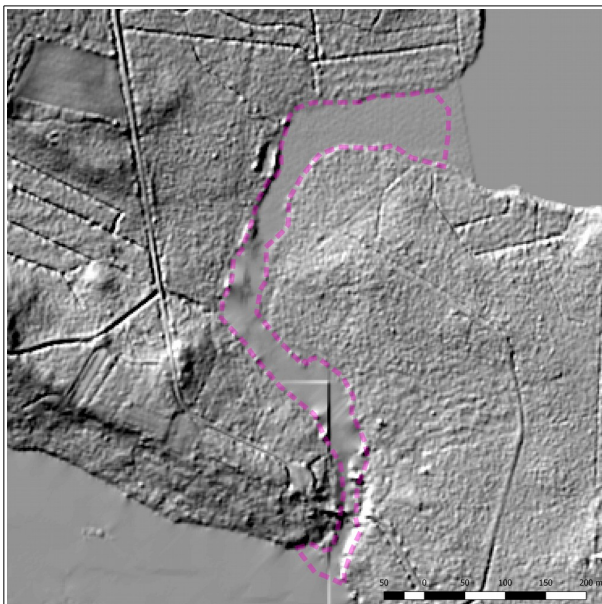

3. Maisema topografia ja geologia

Kuurtajankoski

Kuurtajankoski on Kuurtajanjärven ja Vieksinjoen yhdistävä koski, vedet virtaavat yläpuolisesta Kuurtajänjärvestä Vieksinjokeen. Kosken pituus on n. 150 m ja putousta on n. 1,2 m. Kosken länsirannalla sijaitsee Myllyniemen vanha autioitunut pihapiiri, missä on jäljellä vanhaa rakennuskantaa, rannassa on sijainnut mylly, koskessa on jäljellä siihen kuulunut johdinaita. Kosken länsilaidalla erottuu myös suiste. Myllyniemen entisen tilakeskuksen ympäristössä ranta on pusikoitunut Myllyniemestä pohjoiseen on joen länsirannalla kellareiden perustuksia ja yksi rakennuksen perustus, jossa oli kiuas, ilmeisemmin paikalla oli riihi tai sauna. Kosken itärannalla on mökkiasutusta. Kosken yli johtaa Kuurtajan tie ja vanha puurakenteinen Kuurtajan silta, joka on lahoamassa ja hädin tuskin enää jalkaisin kuljettava. Sitä on tuettu viime aikoina mm. kaivonrenkailla, uusilla puurakenteilla ja alaosaan myös kivillä. Kuurtajan sillan kohdalla on jyrkempi kynnyskohta koskessa, jossa virtaus oli inventoinnin aikana kova. Joen pohja on kohdalla myös kalliota, ja kalliot kohoavat myös vedenpinnan yläpuolelle. Itse koskesta pohjoiseen rannat ovat alavia, soistuneita ja rämettä ja kasvavat tiheää nuorta puustoa. Länsirannalla kulkee sähkölinja ja ylittää koskipaikan Myllyniemen pohjoispuolella. Kuurtajankosken suunnittelualueelta ei ollut tiedossa muinaisjäännöksiä tai muita suojeltuja kulttuuriperintökohteita.

Kuurtajankoski vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM, tausta-aineisto MML (6/2017).

Koskea lounaaseen Kuurtajan sillalta.

Kosken suu itään.

Kosken kynnyksen Kuurtajan sillan eteläpuolella.

Koskiosuuden pohjoispuolella on joen leventymä.

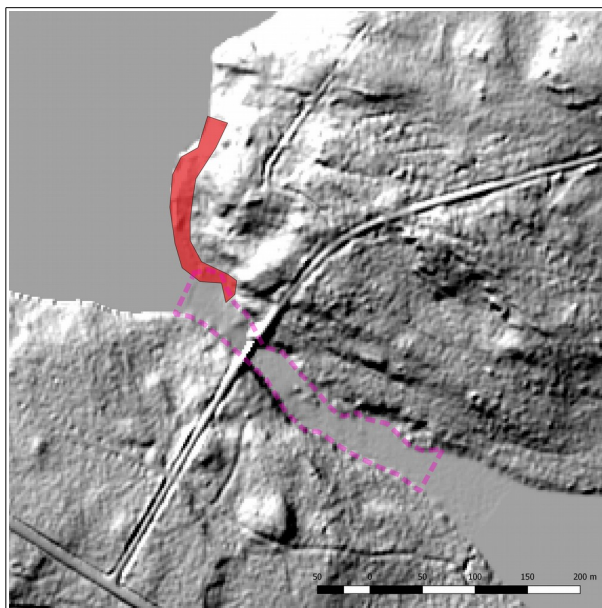
Myllyniemen yli 100 vuotta vanha päärakennus.

Myllyniemen uudempi navettapuoli.

Konapinkoski

Konapinkoski sijaitsee Ala-Vieksillä. Vedet virtaavat sen kautta Kellojärvestä Aittojärveen. Koskiosuus on n. 300 m pitkä ja putousta on n. 1 m. Rannat ovat asumattomia, pohjoispuolella Kellojärven eteläpäässä on mökkiasutusta. Kosken yli johtaa Heikinniementie. Puolivälissä koskea on pieni kalliosaari, jonka kohdalla on sijainnut 1800-luvulla vesimylly. Joen eteläreunalla on hajonnut kivisuiste. Joen rannat ovat kosken keskivaiheilla molemmin puolin melko jyrkät, rannat ovat metsäisiä ja helppo kulkea. Pohjoisranta muuttuu idässä erittäin kivikkoiseksi ja vaikeakulkuiseksi. Konapinkoski on suosittu virkistyskalastusalueena. Suunnittelualueen pohjoispuolella sijaitsee kivikautinen asuinpaikka Konapinkoski NE.

Konapinkoski vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM, tausta-aineisto MML (6/2017). Tunnetun kivikautisen asuinpaikan rajausta punaisena.

Kosken yläosaa pohjoiseen.

Kosken yläosaa luoteeseen.

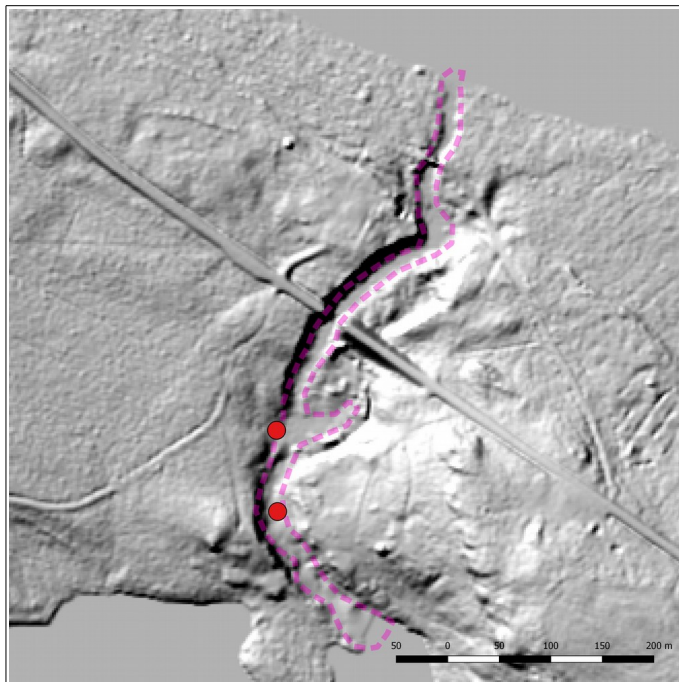

Vasemmalla kosken keskiosaa etelään. Oikealla koskiosuuden keskivaiheilla kallioisen saaren kohdalla on sijainnut mylly 1800-luvun isonjaon kartan mukaan. Paikalla ei ole säilynyt myllytoimintaan liittyviä jäänteitä. Kuva lounaaseen.

Hiidenkoski

Hiidenkoski sijaitsee Ylä-Vieksillä. Vedet virtaavat yläpuolisesta Kuivajärvestä etelään Korpijärveen. Kosken pituus on n. 600 metriä ja leveys 5 – 15 metriä, pudotusta on 6,5 metriä. Koski virtaa Hyrnsalmentien ja pohjoisessa vanhan maantien sillan ali. Suisteet on purettu ja uoma kivetty. Rannat ovat jyrkkiä, niska- ja suu-alueilla kuitenkin alavaa. Joen rannat ja myös pohja ovat paikoin kallioista. Rannat ovat metsäisiä. Kosken alaosaan sijaitsee useita omakotitaloja. Myllylä on vanha tila, jonka rannassa on hyväkuntoinen vesimylly ja betonipato. Itärannalla Hyrnsalmentien eteläpuolella on uittotoimintaan liittyviä altaita. Hiidenkoskesta oli tiedossa kaksi muinaisjäännöstä: Hiidenkoski 1, vesimyllyn johdinaita ja Hiidenkoski 2, vesimyllyn ränni.

Hiidenkoski vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM, tausta-aineisto MML (6/2017). Tunnetut arkeologiset kohteet punaisina ympyröinä.

Kosken suu etelään Korpijärvelle.

Kosken alajuoksua luoteeseen.

Romahtanut hirsirakennus Myllylässä kosken itärannalla.

Vanhan tien silta (vuodelta 1933) kosken yläosassa. Silta on edelleen käytössä.

Kosken yläosaa kuvattuna vanhan tien sillalta etelään.

Kosken niska luoteeseen.

Rannoilla on kaulittuja puita.

Kallioista rantaa kosken yläosassa.

Muokattuja rantoja kosken yläosassa.

Kosken yläosaa, kuva länteen.

Metsikössä on vanhoja uittotoimintaan liittyviä altaita. Kuva Hyrynsalmentieltä etelään.

4. Alueen maankäytön historiaa

Esihistoriallinen tausta

Lähiseudulla sijaitsee runsaasti esihistoriallisia kohteita, pääosin kivikautisia asuinpaikkoja. Etenkin niitä tunnetaan suurten järvien rannoilta, mm. Ontojärven rannoilla ja saarilla sijaitsee laajoja kivikautisia asuinpaikkoja. Alueen suurten vesistöjen vedenpinta on säännöstelty. Esihistoriallisen jakson aikana vedenpinta oli nykyistä alempana ja monet asuinpaikat sijaitsivat nykyisin vesirajassa, osin veden alla. Konapinkosken suunnittelualueen tuntumassa sijaitsee kivikautinen asuinpaikka, josta myös on havaintoja vesirajasta.

Historiallinen tausta

Kaikki kolme koskea ovat toimineet uittoväylinä. Eniten vaikutusta uittotoiminnalla on ollut pisimpään koskijaksoon eli Hiidenkoskeen, joka perattu ja rannat kivetty uittotoimintaa varten. Kaikissa koskissa on sijainnut myös vesimyllyjä 1800-luvulta alkaen.

5. Tulokset

Inventoinnissa kartoitettiin 13 kohdetta, joista kolme kohdetta oli entuudestaan suojeltu muinaismuistolailla. Nämä kohteet ovat Konapinkoski NE, Hiidenkoski 1 ja Hiidenkoski 2. Selvityksessä löytyi 6 uutta kulttuuriperintökohdetta, joista suojeltavaksi ehdotetaan Hiidenkoskessa sijaitseva kohde Myllylä, betonipato. Edellinen liittyy kohteeseen Myllylä 2, missä on hyvin säilynyt vesimylly; kohdetta ehdotetaan rakennusperintökohteeksi. Muita kulttuuriperintökohteita ehdotetaan suojeltaviksi mahdollisuuksien mukaan. Hiidenkoskessa sijaitsevia aiemmin muinaisjäännöksi luokiteltuja kohteita Hiidenkoski 1, missä on vesimyllyn johdinaita ja Hiidenkoski 2, missä on vesimyllyn ränni, ehdotetaan suojeltaviksi myös mahdollisuuksien mukaan. Kivikautisen asuinpaikan Konapinkoski NE rajausta hieman muutettiin saatujen havaintojen perusteella. Kohde ei sijaitse itse kosken alueella ja kunnostustoimenpiteet lienee mahdollista suunnitella siten, että ne eivät yllä kivikautisen asuinpaikan alueelle.

Muut havaitut kohteet sijaitsevat kaikki Kuurtajankosken suunnittelualueella tai sen välittömässä läheisyydessä, nämä ovat Kuurtajankosken vanha silta, joka on jo niin huonokuntoinen, että sitä ei ehdoteta suojeltavaksi. Lisäksi kosken länsirannalla on mahdollinen lähihistoriaan ajoittuva kaivon jäännös ja peltoaita, joille ikänsä ja tyyppinsä perusteella ei ehdoteta suojavyöhykettä. Kuurtajankosken rannalla sijaitseva vanhan Myllyniemen tilan pihapiiriä ja rakennuksia ei varsinaisesti dokumentoitu, koska kunnostamistoimenpiteet eivät koske sen aluetta.

1.12.2017

Jaana Itäpalo

7. Kohdehakemisto

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	status
Hiidenkoski					
1. Hiidenkoski 1	17	Vesimyllyt/johdinaita	Uusi/uusin aika	1	KP/MJ
2. Hiidenkoski 2	19	Vesimyllyt/ränni	Uusi/uusin aika	1	KP/MJ
3. Myllylä	20	Vesimyllyt/betonipato	Uusin aika	1	KP
4. Myllylä 2	23	Vesimyllyt/vesimylly	Uusin aika	1	RP
Konapinkoski					
5. Konapinkoski NE	28	Asuinpaikat	kivikausi	1	MJ
6. Konapinkoski	29	Työ- ja valmistuspaikat/suiste	Uusin aika	1	KP
7. Konapinkoski 2	32	Työ- ja valmistuspaikat/kiinnitysren- kaat	Uusin aika	3	KP
Kuurtajankoski					
8. Kuurtajankoski	36	Vesimyllyt/johdinaita	Uusin aika	1	KP
9. Kuurtajankoski 2	38	Työ- ja valmistuspaikat/suiste	Uusin aika	1	KP
10. Myllyniemi	40	Rakennusten perustukset/kiukaat	Uusin aika	5	KP
Muut havainnot					
11. Kuurtajankoski 3	43	Kulkuväylät/sillat	Uusin aika	1	m
12. Myllyniemi pohjoinen	43	Kaivot ?	Uusin aika	1	m
13. Myllyniemi pohjoinen 2	43	Kivirakenteet/kiviaidat	Uusin aika	1	m

Taulukko. Status: **U** uusi muinaisjäännöskohde, **MJ** tunnettu muinaisjäännöskohde, **RP** rakennusperintökohde **K** kulttuuriperintökohde, **m** muu inventointihavainto.

8. Kohdetiedot

Hiidenkoski

Hiidenkoski kohteet: 1. Hiidenkoski 1 2. Hiidenkoski 2 3. Myllylä 4. Myllylä 2 (alakohde keltaisena ympyränä).

1. Hiidenkoski 1

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	1000029388	TM35-lehtijako	Q5422L
Laji	Muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	4412 10
Tyyppi	työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7134794 I: 600331
Tyypin tarkenne	vesimyllyt / johdinaita	N2000	n. 166
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusi aika/uusin aika	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset	2016 inventointi, Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo		
Aiemmat löydöt			

Maastotiedot: Jokiuoma kahden järven välissä, kosket matalia, kivikkoiset jokirinteet. Erirakenteinen metsä, piha-aluetta.

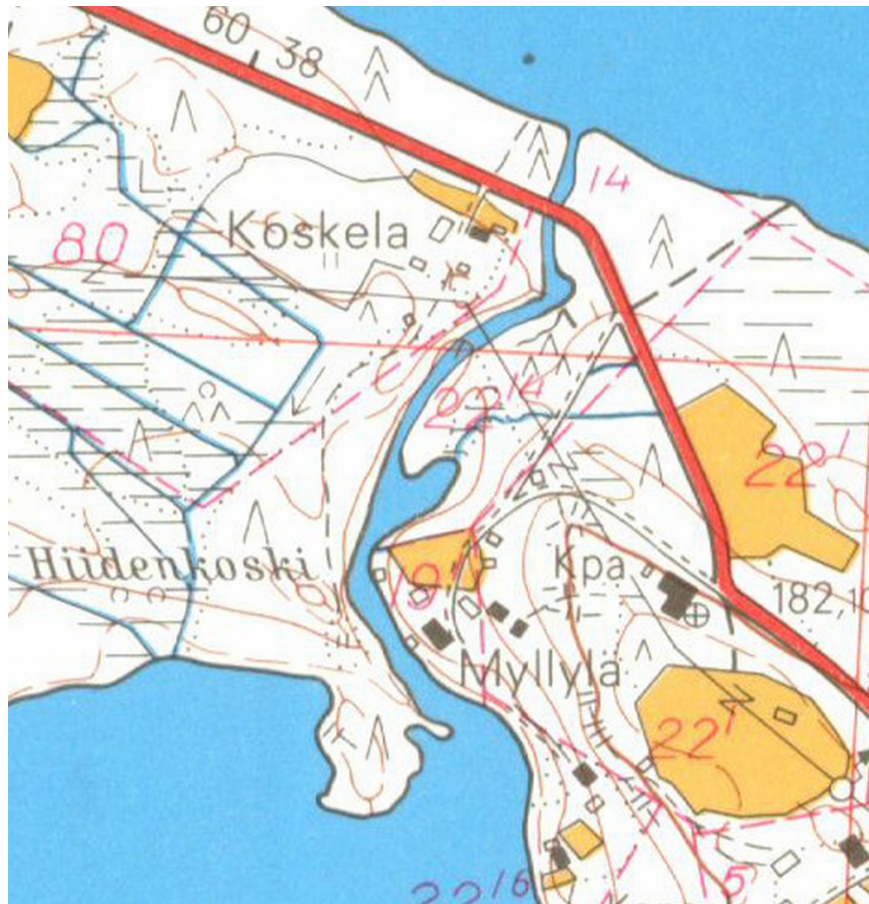
Kuvaus: 2016: Joen itärannan tuntumassa on n. 15 m pitkä joen suuntainen kivinen johdinaita, jonka eteläpäässä on laajempi kivialusta (noin 6 x 4 m, korkeus vedenpinnasta 0,9 m), sen ja rannan välissä on pieni poikittaispato. Kyseessä on myllynpaikka, josta ränni, osa perustuksesta ja sääntelypato ovat jäljellä. Mylly on merkitty vuoden 1847 pitäjänkarttaan".

2017: Kohde ennallaan. Kysymyksessä voi olla kohde, joka ajoittuu vasta 1900-luvun puolelle. Ilmeisesti vuoden 1847 pitäjänkartalle merkitty mylly ei viittaa tähän myllyyn, vaan etelämpänä Myllylän talon rannassa sijainneeseen myllyyn. Myöskään vuoden 1863 isonjaon kartalla ei ole merkintää myllystä tällä kohdalla. Vuoden 1974 peruskartalle on merkitty rantaan rakennus, ilmeinen vesimylly, sen kohdalla on nykyisin vapaa-ajan asunto.

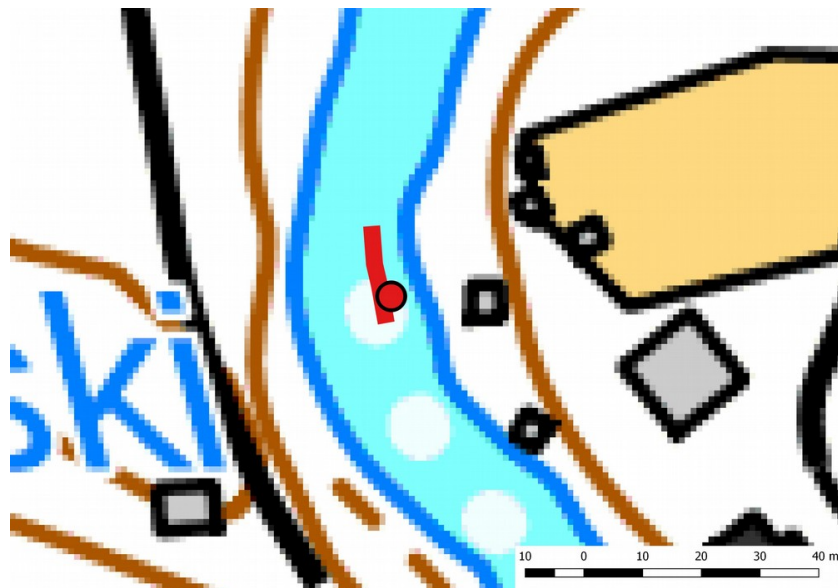
Ehdotus suojavyöhykkeeksi: kysymyksessä ei varmuudella ole muinaisjäännös. Kohde ehdotetaan huomioitavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Kohde etelään (vuoden 2016 inventointikuva).

Ote vuoden 1964 peruskartasta Hiidenkosken kohdallta. Myllylän itä- ja luoteisrannalle merkityt kaksi rakennusta olivat myllyjä, joista eteläisempi on vielä pystyssä ja hyväkuntoinen (ks. kohde 4. Myllylä 2). Kartta: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Hiidenkoski 1, johdinaita punaisena viivana, kohdekoordinaatit punaisena ympyränä.

2. Hiidenkoski 2

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	1000029395	TM35-lehtijako	Q5422L
Laji	Muinaisjäännös/ ehdotus: kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	4412 10
Tyyppi	työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7134873 I: 600330
Tyypin tarkenne	vesimyllyt / rännit	N2000	n. 167
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	uusin aika	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset	2016 inventointi, Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo		
Aiemmat löydöt			

Maastotiedot: Jokiuoma kahden järven välissä, kosket matalia, kivikkoiset jokirinteet. Erirakenteinen metsä, paikoitellen vanhaa puustoa.

Kuvaus: 2016: Joen länsirannalla, kohteesta Hiidenkoski 1 n. 80 m pohjoiseen, on kaivettu yli 10 m pitkä ja noin 1 m leveä ränni jokiuomaa kaartuen. Pohjoispää on kasvanut umpeen, tarkkaa pituutta ei voitu määrittää. Rännin eteläpäässä sekä veden alla että päällä on useita n. 3 m pitkiä hirsie, joissa on kirveellä katkaisu päät, niissä joissakin näkyy salvoksia. Rakenne on tyypillinen pienelle myllylle. Ikä on epävarma, mutta vuoden 1847 pitäjänkartalle sitä ei ole merkitty.

2017: Kohde ennallaan. Kohde ajoittuu todennäköisimmin 1900-luvun puolelle. Paikalle ei ole merkitty myllyä vuoden 1847 pitäjänkartalle eikä myöskään vuoden 1863 isonjaon kartalle.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: kohde ehdotetaan huomiotavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Hiidenkoski 2, kohde pohjoiseen (vuoden 2016 inventointikuva).

Hiidenkoski 2.

3. Myllylä

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5422L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	4412 10
Tyyppi	työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7134739 I: 600366
Tyypin tarkenne	vesimyllyt / pato	N2000	n. 167
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Padon itäpää
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset			
Aiemmat löydöt			

Maastotiedot: Ylä-Vieksin kylässä Hiidenkosken alaosassa, kosken itärannalla Myllylän tilan rannassa.

Kuvaus: Pystyssä olevan myllyrakennuksen pohjoispuolella on hyvin säilynyt betonipato, joka yltää itärannalta kosken keskivaiheille. Pato kaartaa myllyn pohjoispuolelta viistosti luoteeseen. Paikalle on merkitty mylly vuoden 1847 pitäjänkartalle ja vuoden 1863 isonjaon kartalle.

Ehdotus suojavaikokseksi: ehdotetaan huomioitavaksi kunnostushankkeessa.

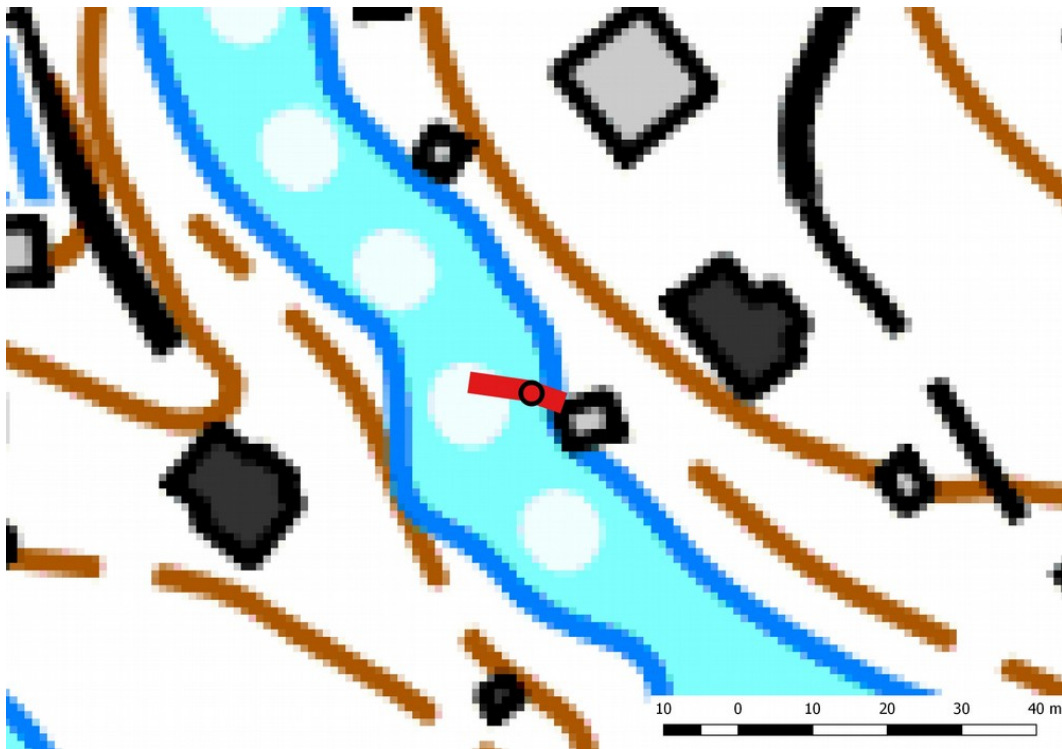
Myllylä, padon länsipäää luoteeseen.

Padon juoksutusaukko pohjoiseen.

Padon juoksutusaukko etelään, taustalla myllyrakennus.

Myllylä, betonipato punaisena viivana, kohdekoordinaatit punaisena ympyränä.

4. Myllylä 2

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5422L
Laji	Ehdotus: rakennusperintökohde	Vanha yleislehtijako	4412 10
Tyyppi	työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7134735 I: 600375 alakohde johdinaita, pohjoispää P: 7134725 I: 600375
Tyyppin tarkenne	vesimyllyt / myllyrakennus	N2000	n. 167
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusi/uusin aika	Koordinaattiselite	Peruskartalle merkitty myllyrakennus
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset			
Aiemmat löydöt			

Maastotiedot: Ylä-Vieksin kylässä Hiidenkosken alaosassa, kosken itärannalla Myllylän tilan rannassa.

Kuvaus: Pystyssä oleva hyväkuntoinen 2-kerroksinen myllyrakennus. Rakennus on pystylaudoitettu ja siinä uusittu peltokatto. Mahdollisesti vanhimmat osat ovat 1800-luvun puolivälin tienoilta. Paikalle on merkitty mylly vuoden 1847 pitäjänkartalle ja vuoden 1863 isonjaon kartalle. Myllyn eteläpuolella erottuu n. 15 metrin matkalla hajonnutta johdinaitaa.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: myllyrakennusta ehdotetaan rakennusperintökohteeksi. Johdinaita on sen verran hajonnut, että sille ei ehdoteta suojavyöhykettä.

Myllyrakennus luoteeseen.

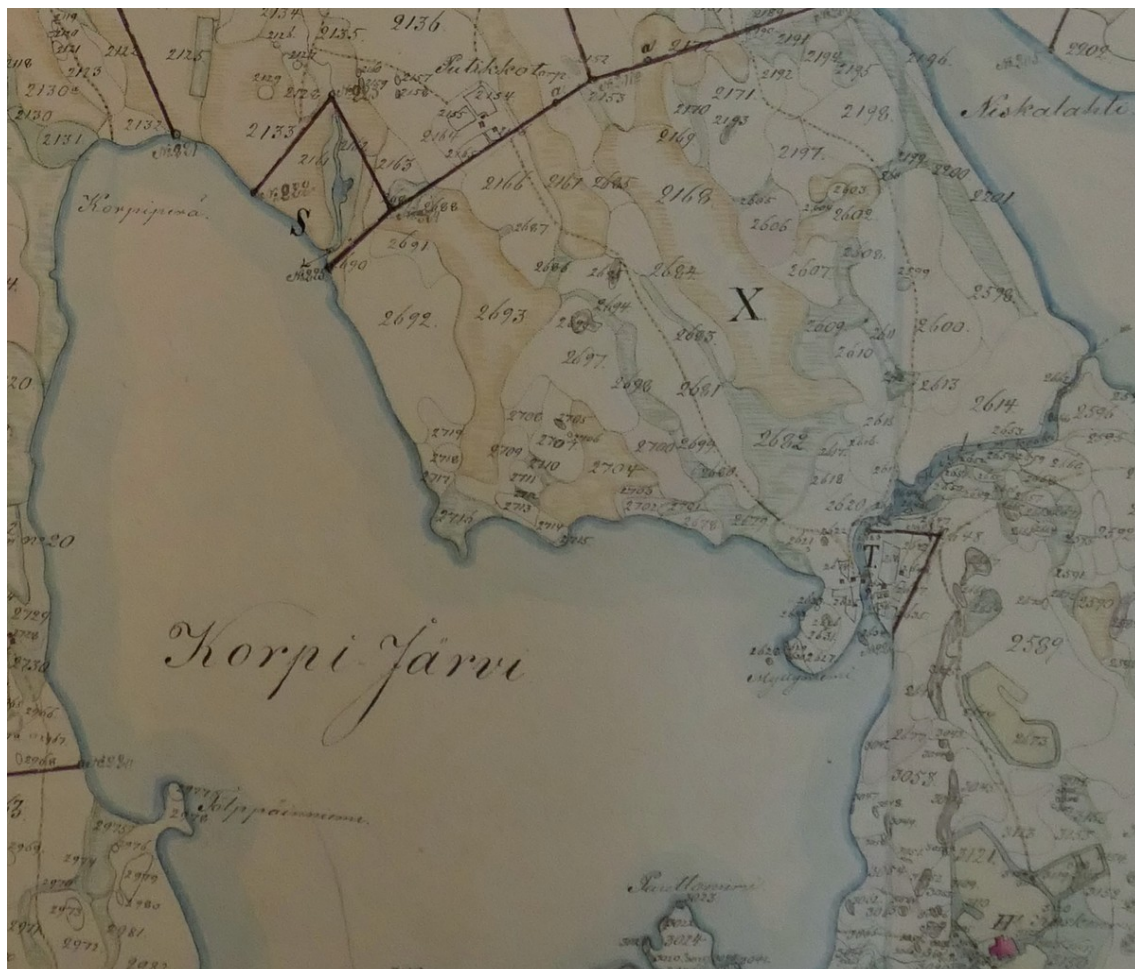
Myllyn itäpääty.

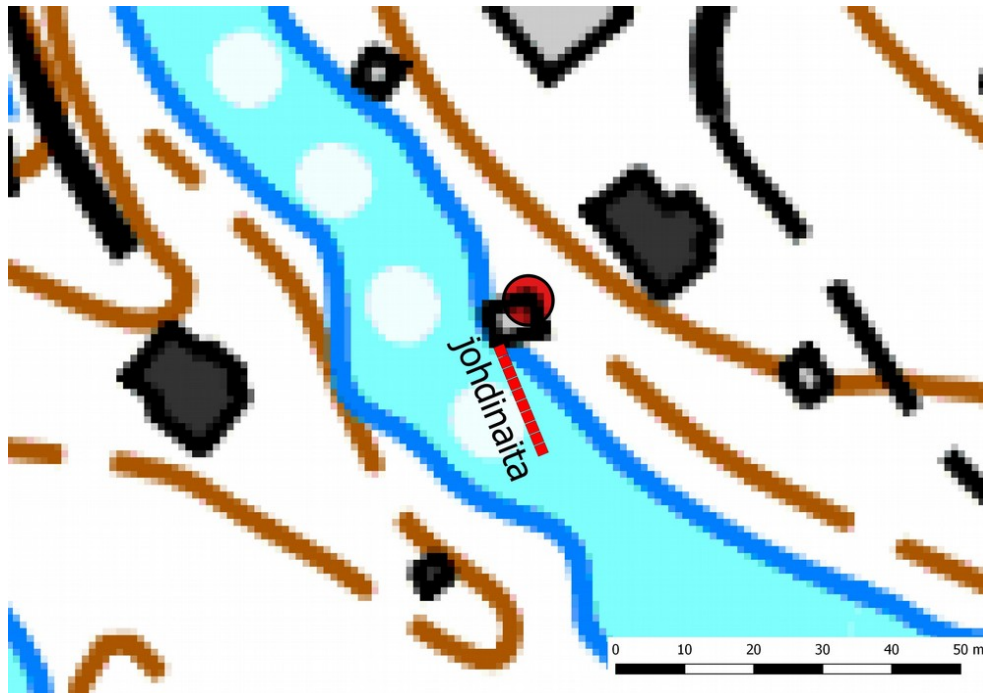
Myllyn eteläpäätyä.

Mylly sisältä.

Ote vuoden 1863 isonjaon kartasta, Hiidenkosken alaosaan on merkitty kaksi myllyä, joista kosken itärannalle merkityn myllyn kohdalla on nykyisin hyvin säilynyt vanha myllyrakennus. Kartta: Kansallisarkisto, Kuhmo, kansio F25bi:1/1-53.

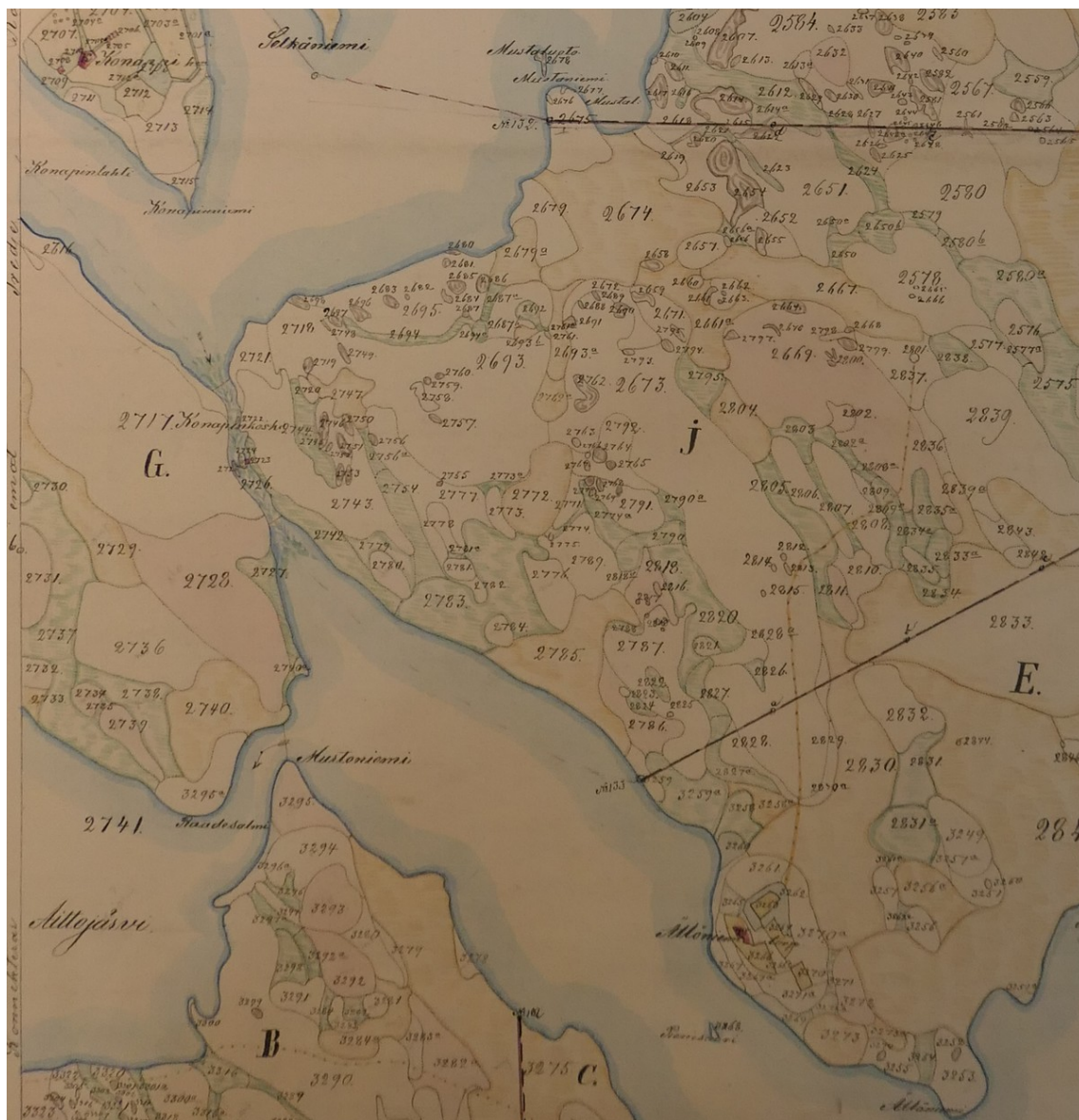

Myllylä 2, mylly punaisena ympyränä, johdinaita punaisena viivana.

Konapinkoski

Konapinkoski, kohteet: 5. **Konapinkoski NE** (aiempi aluerajaus punaisena) 6. **Konapinkoski** 7. **Konapinkoski 2** (alakohde keltaisena ympyränä).

Ote vuoden 1862 isonjaon kartasta, Konapinkoski kartan keskiosassa vasemmalla. Koskeen on merkitty mylly sen keskivaiheille pienen kalliosaaren kohdalle, saaren lounaispuolelle on merkitty suiste. Myllynpaikasta ei löytynyt merkkejä, kartalle merkityn suisteen kohdalla on lähihistoriaan ajoittuva suisteen jäännös. Kartta: Kansallisarkisto, Kuhmo, kansio F25bi:1/1-53.

5. Konapinkoski NE

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	290010296	TM35-lehtijako	Q5421L
Laji	muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	441112
Tyyppi	asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7122512 I: 598109
Tyypin tarkenne		N2000	n. 160-162,50
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	kivikautinen	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset	1995 inventointi, Esa Suominen		
Aiemmat löydöt	KM 29432 kvartseja		

Maastotiedot: Ala-Vieksillä Kellojärven eteläosassa ja Konapinkosken niskassa rannalla ja osin vesirajassa.

Kuvaus: 1995: "Kohde sijaitsee Kellojärven eteläpään itärannalla, Konapinkosken pohjoispuolella, Konapin talosta 600 m itäkaakkoon. Maasto on rannassa hieman suoperäistä ja kasvaa sekametsää, paikoin on näkyvissä avokalliota. Vesirajassa on pikkukivikkoa, muutamassa kohdassa on hiekkarantaa sekä kalliota. Vesirajan tuntumasta on sieltä täältä löytynyt kvartsi-iskoksia (KM 29432) 200 metrin matkalla. Mökkien piha-alueella ei havaittu kvartseja tai muuta asuinpaikkaan viittaavaa. Kohde vaikuttaa huonosti asuinpaikaksi sopivalta".

2017: Tarkastettiin asuinpaikaksi rajatun alueen eteläosa, joka sijaitsee kunnostusalueen tuntumassa. Tarkastushetkellä vesi oli melko korkealla, mutta kapealla vyöhykkeellä rantavedessä saattoi kulkea ja kosken pohjaa oli havaittavissa. Asuinpaikaksi rajatun alueen eteläosa on kivikkoista, ja se ei vaikuta todennäköiseltä paikalta asuinpaikan sijainnille. Asuinpaikan merkkejä ei havaittu asuinpaikan eteläreunalla ja kohteen rajausta ehdotetaan hieman supistettavaksi. Kohteen rajausta pohjoisempaan kesämökkien piha-alueilla on hyvin epävarma, koska sieltä ei löydetty tai havaittu asuinpaikkaan viittaavaa vuoden 1995 inventoinnissa. Tätä aluetta ei nyt varmennettu, koska kunnostustoimenpiteet eivät koskisi sitä aluetta.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomiotavaksi kunnostushankkeessa siten, että toimenpiteet eivät ulotu asuinpaikaksi rajatulle alueelle.

Konapinkoski NE, asuinpaikan eteläreunaa rantavyöhykkeellä ja rannassa.

Konapinkoski NE, ehdotus kivistä asuinpaikan rajaukseksi punaisena, aiempaan rajaukseen on kuullut myös keltaisena merkitty alue.

6. Konapinkoski

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5421L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	441112
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7122221 I: 598276
Tyypin tarkenne	suisteet	N2000	n. 160
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, suisteen kaakkoispää
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Maastotiedot: Ala-Vieksillä Konapinkosken keski- ja alaosassa lähempänä joen etelärantaa.

Kuvaus: Lähes koko kosken mittainen osittain hajonnut kivisuiste. Inventoinnin aikana veden pinta oli melko korkealla ja pohjoispäässä suiste erottui huonommin. Yhteensä suiste voitiin havaita n. 130 metrin matkalla.

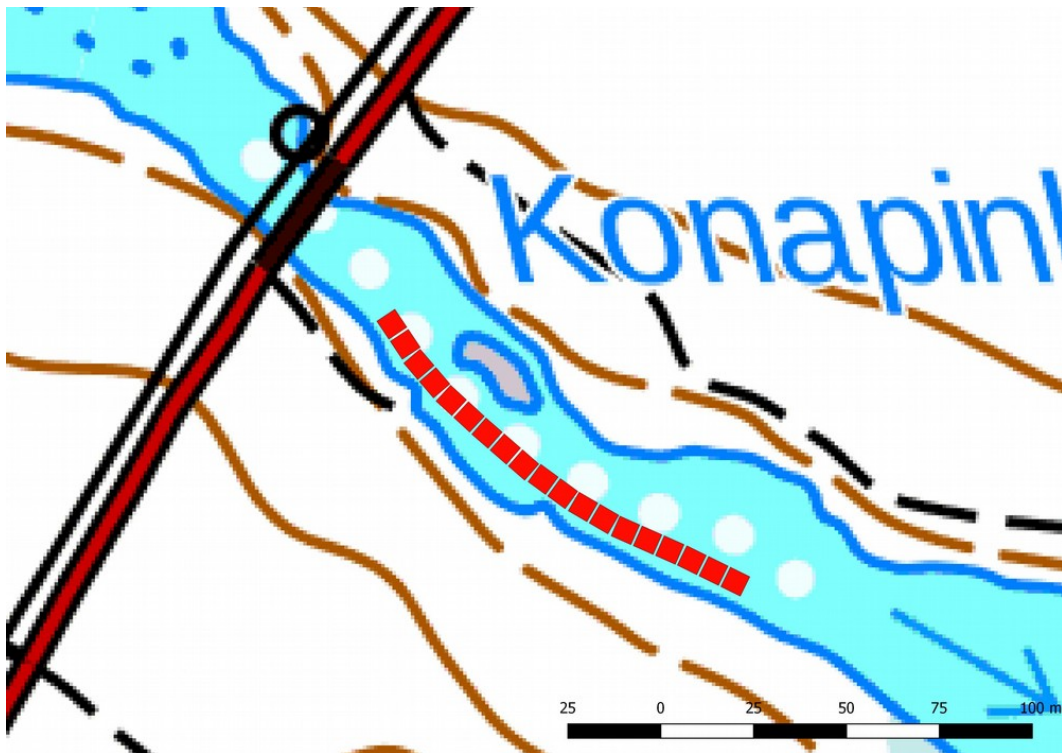
Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomioon otavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Suiste erottuu koskessa kapeana kivinauhana, kuva kaakkoon.

Suiste kuvattuna luoteeseen.

Konapinkoski, suiste punaisena katkoviivana.

Suiste erottuu hyvin ortoilmakuvassa. Tausta-aineisto Mml 11/2017.

7. Konapinkoski 2

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5421L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	441112
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7122411 I: 598116 alakohde: P: 7122224 I: 598308
Tyypin tarkenne	kiinnitysrenkaat	N2000	n. 161-162,5
Lukumäärä	3	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, pohjoisimmat kaksi kiinnitysrengasta
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Maastotiedot: Ala-Vieksillä Konapinkosken yläpuolella- ja kosken alaosassa pohjoisrannalla.

Kuvaus: Kolme kiinnitysrengasta, joista kaksi pohjoisinta on pultattu n. 2,5, m kokoiseen ja n. 60 cm korkeaan maakiveen. Kolmas sijaitsee kosken alaosassa ja se on pultattu rantakallioon. Renkaat ovat läpimitaltaan n. 20 cm. Ne liittyvät uittotoimintaan.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomioitavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

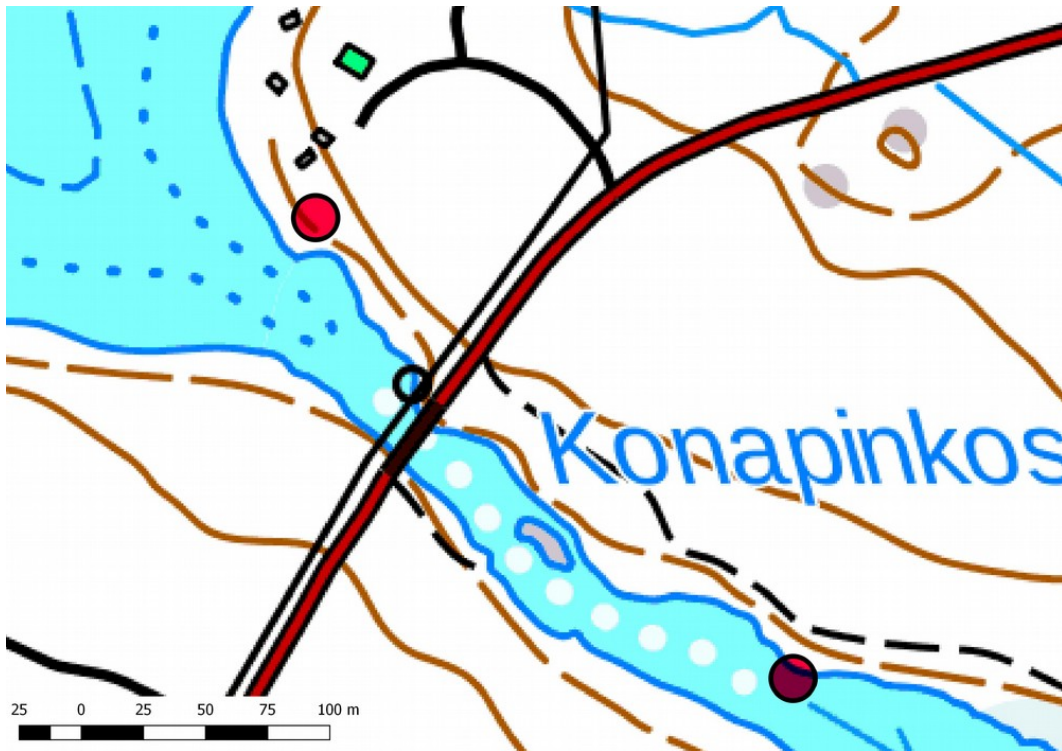
Kiinnitysrengas rantakalliossa kosken alaosassa.

Kaksi kiinnitysrengasta pultattuna isoon maakiveen.

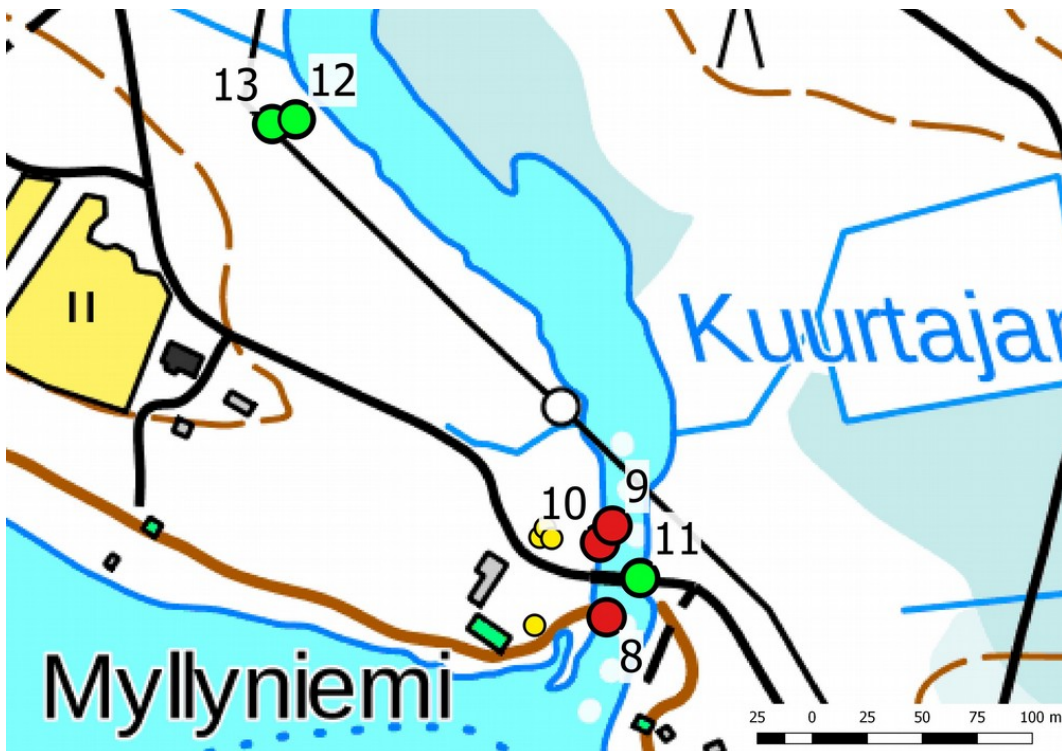

Kiinnitysrenkaat kosken yläosassa.

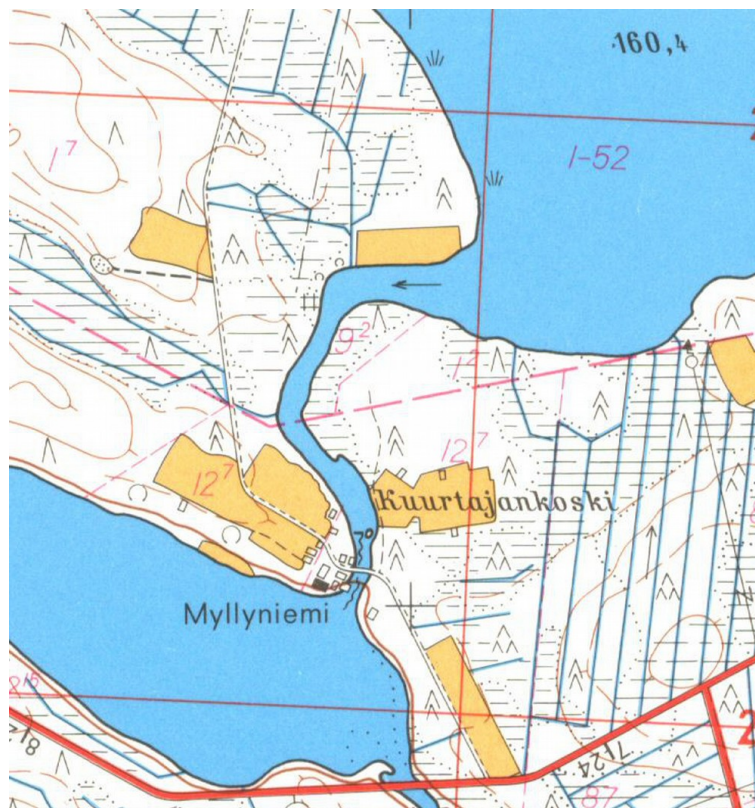

Konapinkoski 2, kiinnitysrenkaiden sijainti punaisena ympyränä, kosken yläpuolella on kaksi kiinnitysrengasta.

Kuurtajankoski

Kuurtajankoski, kohteet: 8. Kuurtajankoski 9. Kuurtajankoski 2 10. Myllyniemi, alakohteet keltaisena ympyränä. Kohteet 11-13 ovat muita havaintoja.

Ote vuoden 1964 peruskartasta. Kuurtajankosken länsirannalle on merkitty myllyrakennus (ks. kohde 8, Kuurtajankoski, myös raportin kohteen nro 10 kohdalle on merkitty rakennuksia). Kartta: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Kuurtajankoski. Johdinaita erottuu selvästi ilmakuvassa, samoin suiste sillan pohjoispuolella.

Ote vuoden 1862 isonjaon kartasta. Kuortajankoski vasemmalla alhaalla, kosken alaosa ei näy kartalla, koska se on Katerman puolella. Kartta: Kansallisarkisto, Kuhmo, kansio F25bi:1/1-53.

8. Kuortajankoski

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5412L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	441111
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7117235 I: 597604
Tyyppin tarkenne	Vesimyllyt/johdinaidat	N2000	n. 159
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, n. keskikohta
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Maastotiedot: Vieksinjoen Kuortajankoskessa kosken länsilaidalla, kosken kynnyksen alapuolella.

Kuvaus: Paikalle on merkitty vesimylly vuoden 1974 peruskartalle. Koskessa on jäljellä siihen liittyvä johdinaita ja ränni. Johdinaidan länsilaidalla on jäljellä vielä joitakin hirsiosia. Joen ranta on kohdalla pusikoitunut ja siellä erottuu epämääräisiä oja ja kivikasoja.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomioon otavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Johdinaita kuvattuna etelään Kuurtajan sillalta.

Johdinaidan reunalla on jäljellä joitakin hirssiä, kuva kaakkoon.

Kuurtajankoski, johdinaita punaisena katkoviivana.

9. Kuurtajankoski 2

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5412L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	441111
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7117276 I: 597607
Tyypin tarkenne	suisteet	N2000	n. 160
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, n. keskikohta
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Maastotiedot: Vieksinjoen Kuurtajankosken alaosassa kosken länsilaidalla, kosken kynnyksen yläpuolella.

Kuvaus: Joen länsilaidalla erottuu n. 40 metrin matkalla osittain hajonnut suiste, kauempana pohjoisessa on suisteesta jäljellä vielä joitakin kivirykelmiä.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomioitavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Suiste kuvattuna pohjoiseen Kuurtajan sillalta.

Vähäisiä jäänteitä suisteesta havaittiin paikoin vielä pohjoisempaa sähkölinjan eteläpuolella. Kuva koilliseen.

Kuurtajankoski 2. Suiste katkoviivana, kohdekoordinaatit punaisena ympyränä.

10. Myllyniemi

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q5412L
Laji	kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	441111
Tyyppi	asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7117269 I: 597601 alakohteet: kellari: P 7117271 I 597574 kellari: P 7117275 I 597576 rakennus: P 7117271 I 597579 rakennus: P 7117231 I 597571
Tyypin tarkenne	Rakennustenpohjat/uunit	N2000	n. 160
Lukumäärä	5	laajuus	
Ajoitus yleinen	Uusin aika	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, n. keskikohta
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Maastotiedot: Vieksinjoen Kuurtajankosken alaosassa länsirannalla.

Kuvaus: Joen länsirannalla on n. 1,5 halkaisijaltaan ja n. 60 cm korkea uunin jäännös, kohdalla erottuu n. 6 m halkaisijaltaan oleva rakennuksen perustus. Länsipuolella on romahtanut rakennus ja kaksi kellarin pohjaa. Lisäksi huomioitiin katoltaan romahtanut rakennus Myllyniemen pihapiirissä. Kaikki rakennukset on

merkitty vuoden 1974 peruskartalle lukuun ottamatta toista kellaria.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: ehdotetaan huomioitavaksi kunnostushankkeessa mahdollisuuksien mukaan.

Uunin jäänteet koilliseen.

Katoltaan romahtanut rakennus Myllyniemen pihapiirissä.

Romahtanut rakennus kosken länsirannalla Kuurtajantien pohjoispuolella.

Kellareiden pohjia kosken länsirannalla.

Myllyniemi, uunin jäännös punaisena ympyränä, alakohteet keltaisena ympyränä.

Muut havainnot

Ks. kartta sivulla 34.

Kohde 11 Kuurtajan silta (P 7117253 I 597619). Silta on huonokuntoinen, ja sitä on tuettu alaosastaan mm. kaivonrenkailla.

Kuva vasemmalla. Kohde 12 Myllyniemi pohjoinen. Mahdollinen entinen kaivo joen länsirannalla (P 7117461 I 597463). Jotakuinkin sen kohdalta on kulkenut myös kylän raja, joten kohde voi liittyä siihenkin. Pohja ei tuntunut ainakaan vielä n. vajaan 1 metrin syvyydessä.

Kuva oikealla. Kohde 13 Myllyniemi pohjoinen 2. Noin 5 m pitkä kivaita on mahdollinen peltoaita (P 7117459 I 597452). Kohdalta kulkee myös sähkölinja ja aita voi liittyä siihen.

9. Aineistoluettelo

Kansallisarkisto: Kuhmo isonjaon kartat :

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto:

Pitäjänskartat Kuhmo <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Kuhmo, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

Kirjallisuus

Keränen Jorma, Uudisraivauksen ja rajasotien aika. Kainuun historia 1. 1986.

Tervo Kari, Kuhmo – Rajalla. Kuhmon kulttuuriympäristöohjelma. Kainuun ympäristökeskuksen raportteja 1/2006.

Wilmi Jorma, Kuhmon historia. 2003.